

Varför fick Tord Palanders forskning om imperfekt konkurrens så litet genomslag?

RIKARD FORSLID
OCH ASTRIMUREN

Tord Palander tillbringade året 1936 i USA som Rockefellerstipendiat och ägnade sig där åt modeller med imperfekt konkurrens. Detta var ett livligt forskningsområde i USA både från ett teoretiskt och ett mer tillämpat perspektiv. Konkurrenspolitik var ett mycket aktivt politikområde i USA vid denna tid; bl a intensifierades ambitionen att upprätthålla konkurrenslagarna efter 1937 vilket sammanföll med ett par viktiga utökningar av lagarnas omfattning (se Bain 1959, kap 13).

Resultatet av Palanders studier sammanfattas i artikeln ”Konkurrens och marknadsjämvikt vid duopol och oligopol” (1939) publicerad i *Ekonomisk tidskrift*. I denna artikel presenterar Palander Cournots modell för kvantitetskonkurrens, samt analyserar hur egenskaper hos efterfrågan och kostnadsfunktionen påverkar modellens stabilitetsegenskaper. Palander går, på ett mycket kompetent sätt och med imponerande grafiska figurer, vidare igenom en rad olika teoretiska fall: prisanpassning enligt Bertrands modell, olika antal konkurrerande företag etc. Palander är alltså mycket väl insatt i de modeller för imperfekt konkurrens som fortfarande är självklara utgångspunkter vid analys av konkurrensfrågor.

Det vore naturligt att Palanders kunskap om ett så politikrelevant område som imperfekt konkurrens skulle ha satt spår i dåtida eller senare svensk diskussion om industriell ekonomi och konkurrenspolitik. En skrift där sådana möjligen kunde ha förväntats är i Kom-

missionen för ekonomisk efterkrigsplanerings *Betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet* (SOU 1945:42), författad av Karin Kock. I detta betänkande finns dock ingen teoretisk genomgång och heller ingen referens till Palander. Även den mycket omfattande Koncentrationsutredningen hade bl a till uppgift att studera konkurrensförhållanden, företagskoncentration och karteller. I betänkandet *Industrins struktur- och konkurrensförhållanden* (SOU 1968:5), författat av Alf Carling, finns en teorigenomgång med referenser till ett flertal amerikanska studier. Cournots modell nämns helt kort men fokus är på priskonkurrens och Palander omnämns inte.

Det går att tänka sig flera möjliga förklaringar till varför Palanders kunskap om kvantitetskonkurrens inte verkar ha fått något genomslag i svensk konkurrenspolitisk diskussion. Tönu Puu (1992) förmedlar intrycket att Palander framför allt var intresserad av att undersöka komplikationer i de modeller han studerade. Policy slutsatserna tenderar snarare att följa då förenklade versioner av en modell formuleras. I sin artikel i *Ekonomisk tidskrift* (1939, s 124) anger Palander att det är ”mindre angenämt” men sannolikt ett nödvändigt led att gå igenom alla teoretiska fall för att ”uppställa i en viss verklighetssituation giltiga generaliseringar”. Det är intressant att notera att denna förhoppning om att finna giltiga generaliseringar i princip övergivits av dagens forskare. I stället använder den typiske IO-ekonomen specifika modeller för att belysa specifika ekonomiska mekanismer.

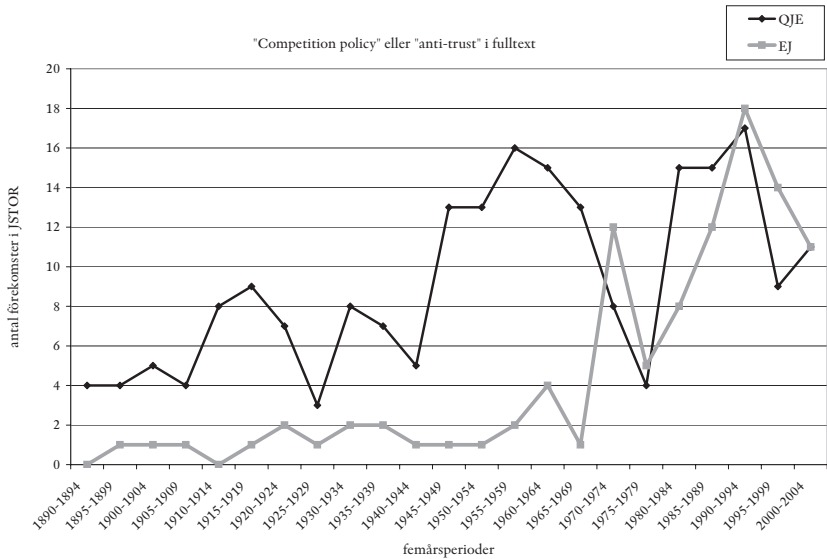
Ett annat skäl till att Palander aldrig lanserade oligopolteorin för praktisk konkurrenspolitik kan vara att hans personliga motiv till att studera imperfekt konkurrens var ett helt annat – nämligen att använda modellerna i lokalise-

INLÄGG

Rikard Forslid är professor vid Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet, och forskar bl a kring internationell handel och industrilokalisering. rf@ne.su.se

Astri Muren är docent vid Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet. Hennes forskning ligger främst inom områdena experimentell ekonomi och industriell organisation. acm@ne.su.se

Figur 1

Källa: Egna sökningar i artikelarkivdatabasen JSTOR www.jstor.org. Enbart artiklar undersöktes och de använda sökorden var "competition policy", "anti-trust" och "antitrust". Data utgörs av antalet artiklar i respektive tidskrift, *Economic Journal* och *Quarterly Journal of Economics*, där minst ett av dessa sökord förekom i texten, för varje femårsperiod.

ringteorin.¹ Palander var förtrogen med Hotellings lokaliseringsmodell, men det är rimligt att anta att han fann denna modell svår att integrera i sin egen spatiala modellvärld. Det är spännande att se hur Palander var på rätt spår, men tiden var inte mogen. Allmän jämvikt och imperfekt konkurrens, formaliserad i Dixit-Stiglitz-modellen, kom att användas för att modellera lokalisering först ett drygt halvt sekel efter Tord Palanders bidrag. Denna litteratur, som uppstått inom handelsteorin, har fått (det något missvisande) namnet ny ekonomisk geografi.²

Man skulle kanske tycka att Palanders insikter skulle ge avtryck i den tidens konkurrenspolitik även om det inte var Palander själv som förde fram argumenten. Skälet till att detta inte skedde

kan vara att denna typ av teori inte uppfattades som användbar i ekonomisk-politiska diskussioner i Sverige, eller i Europa, vid den tiden. För att studera denna hypotes närmare har vi undersökt hur ofta diskussioner om konkurrens-politik förekommit under 1900-talet i två ledande tidskrifter på varsin sida om Atlanten, *Economic Journal* och *Quarterly Journal of Economics*. Undersökningen har gjorts genom att notera i hur många av tidskrifternas artiklar orden "competition policy" eller "anti-trust" förekommit i texten. Antalet förekomster per femårsperiod i vardera tidskriften framgår av figur 1.

Av diagrammet kan utläsas att i *Quarterly Journal of Economics* märks ett stabilt intresse under hela 1900-talet med 3–9 förekomster per femårsperiod

¹ På s 125 i *Ekonomisk tidskrift*-artikeln nämner Palander lokalisering och fraktkostnader som orsaker till prisskillnader mellan (i övrigt identiska) varor.

² Startskottet för denna litteratur var uppsatser av Krugman (1991), Krugman och Venables (1995) och Venables (1995).

från 1890, samt en kraftig ökning efter andra världskrigets slut. I *Economic Journal* förekommer konkurrenspolitiken nästan inte alls (0–2 nedslag per femårsperiod) förrän 1960–64 då en ökning inträder som sedan tilltar och man kommer snart ikapp *QJE*.

Figur 1 ger intrycket att det inte fanns något stort intresse för konkurrenspolitik i Europa förrän efter slutet av 1950-talet. Det är intressant att notera hur väl det europeiska intresset för konkurrenspolitik sammanfaller med bildandet av en integrerad europeisk marknad. Det första stora steget var Romfördraget 1957 då kärnan till dagens europeiska union, EEC, bildades. Signatärer var Italien, Frankrike, Tyskland och Benelux-länderna. Nästa milstolpe i den europeiska integrationen var "The Single European Act" 1986. EU-länderna förband sig här att till 1992 genomföra en massiv avreglering och liberalisering av den europeiska marknaden. Effekten av dessa fördrag syns tydligt i figuren.

Vad gäller intresset för konkurrenspolitik i USA kan noteras att det rimmar väl med det politiska intresse som fanns för konkurrenslagstiftning i USA; den första amerikanska konkurrenslagen, Sherman Act, tillkom redan 1890. Sherman Act förbjuder monopolisering av marknader, t ex genom karteller. Tillämpningen av Sherman Act preciserades genom ett antal viktiga rättsfall och behovet av en lag som begränsade tendenser till koncentration via företagssamgående på oligopolmarknader blev tydligare. The Clayton Act som tillkommit 1914 utvidgades 1936 och 1950 och kom sedan att ligga till grund för de riktlinjer för företagssamgående ("merger guidelines") som publiceras av Department of Justice. Det är alltså inte konstigt att efterfrågan på ekonomiska analyser av effekter av konkurrenspolitik var stor i USA under hela 1900-talet.

Skillnaden mellan Europa och USA

skulle kunna förklaras med att det inte lönar sig för en liten öppen ekonomi att se till att dess företag tar ut låga priser eftersom vinsterna av dessa i hög grad faller utanför landet. I och med EUs tillkomst kom konkurrenspolitiken inom den europeiska marknaden i fokus och det blev möjligt att internalisera vinsterna av en gemensam konkurrenspolitik. USA har under en lång period varit en stor integrerad – nästan sluten – ekonomi och det har varit självklart att vinsterna av konkurrenspolitik varit stora samt att de hamnat inom landet.

Slutsatsen blir att det är svårt att fastslå varför Palanders inflytande verkar ha varit måttligt, men vår poäng är att det inte fanns något större intresse för konkurrenspolitik i Europa på den tiden. Det i sin tur hade att göra med den fragmentariserade europeiska marknaden. Det främsta sättet att öka konkurrensen i Europa under denna period var antagligen att undanröja de höga tullmurarna mellan länderna – en fråga som i högsta grad var aktuell i svensk politik och forskning.

Tord Palander insåg tidigare än de flesta betydelsen av att formalisera modeller med imperfekt konkurrens. Tyvärr kom hans studier inte att ge de återverkningar de kunnat. Kanske kan man säga att han var rätt man i fel tid och på fel plats.

REFERENSER

- Bain, J (1959), *Industrial Organization*, Wiley, New York.
- Krugman, P (1991), "Increasing Returns and Economic Geography", *Journal of Political Economy*, vol 99, s 483–489.
- Krugman, P och A J Venables (1995), "Globalization and the Inequality of Nations", *Quarterly Journal of Economics*, vol 110, s 857–880.
- Palander, T (1939), "Konkurrens och marknadsjämvikt vid duopol och oligopol", *Ekonomisk tidskrift*, vol 41, s 123–145, 222–250.
- Puu, T (1992), "Tord Palander och Upp-

salamiljön”, *Ekonomisk Debatt*, årg 20, nr 3, s 221-228.

SOU 1945:42, *Betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet*, framställningar och utlåtanden från Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering.

SOU 1968:5, *Industrins struktur- och konkurrensförhållanden/Koncentrationsutredningen III*, Koncentrationsutredningen.

Venables, A J (1995), ”Economic Integration and the Location of Firms”, *American Economic Review*, vol 85, s 296-300.